

Skuruparken

Remissförslag till Naturresevat

Beslut • Beskrivning • Skötselplan

Innehåll

Innehåll	2
Förord	3
Beslut	5
Kommunens beslut	5
Syfte med naturreservatet	5
Hur ska syftet tryggas?	5
Beslutskarta	6
Föreskrifter	7
Andra föreskrifter som gäller för området	8
Allemansrätten och terrängkörningslagen	9
Skötsel och förvaltning	9
Organisation av förvaltningen vid beslutstillfället	9
Skälen för beslutet	10
Prioriterade värden	10
Värdefullt helhetslandskap	10
Närnatur, vardagslandskap och utflyktsmål	10
Val av skyddsform	11
Överensstämmelse med ÖP och DP	11
Intresseprövning	12
Ärendets beredning	12
Avgränsning	12
Administrativa uppgifter	13
Beskrivning	14
Friluftsliv och upplevelsevärden	14
Utblickar och Skurusundets strand	14
Kulturhistoria	14
Spännande natur – Gamla grova träd	14
Service och samvaro – Kafé	14
Biologiska värden	14
Lövsjogsbiotoper med grova ädellövträd	14
Gamla tallar	15
Områdesvis naturbeskrivning (se karta)	15
Kulturhistoriskt värde Landskapsparken	21
Markanvändning	22
Odlingshistoria	22
Stugbebyggelse	23
Referenser	24
Material inom eller i anslutning till utredningen	24
Övrigt material	24
Skötselplan	25
Generella anvisningar	25
Särskilda planeringsåtgärder	25
Skötsel av gamla och grova träd	25
Återställning av landskapsparken	25

Kafé.....	25
Prioriteringar.....	26
Zonering.....	26
Zon 1 Bevarande- och återställningszon.....	26
Zon 2 Utvecklingszon.....	26
Huvudskötselområden – skötselbiotoper.....	28
Öppen gräsmark.....	28
Halvöppen gräsmark.....	28
Ädellövlundar.....	28
Blandskog.....	28
Hällmarkstallskog.....	28
Byggnader.....	29
Återställningsmark.....	29
Gångvägar.....	29
Körväg.....	30
Informationsanordningar.....	31
Uppföljning.....	31

Förord

På kommunstyrelsen uppdrag har infrastrukturenheten genom Roger Grönwall tagit fram detta remissförslag till naturreservatshandling. Handlingen har producerats av en konsultgrupp bestående av Patrik Tronde, WSP Sverige AB, förslagshandling, underlag rekreation och kartor Klaus Stritzke, Sven A Hermelin AB, underlag landskapsparken (bilaga) Tomas Fasth, Pro Natura, underlag naturvärden (bilaga).

Inom ramen för utredningen har en enkel fotodokumentation av stugorna tagits fram (bilaga).

Medverkat (i separat uppdrag) har också Gunilla Ingmar, allmänhistoriskt underlag (bilaga)

Utöver från de underlag som nämns ovan har av kommunen tidigare genomförd förstudie genomförd av Åsa Wilke. Elisabeth Rosell och Gisela Tibbelin använts som underlag.

Reservatets läge

Beslut

Kommunens beslut

Med stöd av 7 kap. 4§ miljöbalken beslutar kommunfullmäktige i Nacka kommun den x/x 2007 att inrätta Skuruparkens naturreservat enligt beslutskarta, med nedanstående syfte och föreskrifter.

Syfte med naturreservatet

Syftet med Skuruparkens naturreservat är att bevara och utveckla områdets värden för rekreation, kulturhistoria och biologisk mångfald.

Rekreativsvärdet består främst i lättillgängliga upplevelser av omväxlande natur med stränder och vatten, ädellövträd, kulturmiljöer och äldre barrskog. I vissa delar av reservatet kan anläggningsberoende aktivitet också utgöra en del av rekreativsvärdet. Det kulturhistoriska värdet består framförallt i områdets historia som romantisk park och samverkar därmed till stor del med dagens rekreativsvärden. De biologiska naturvärdena är framförallt knutna till äldre träd och skog med ek och tall.

Hur ska syftet tryggas?

- Skurusundet bibehålls som öppet vattenområde. Stränderna bibehålls som naturstränder.
- Ädellöv gynnas och äldre ädellövträd skyddas. Karaktär av ekhage eller lund eftersträvas beroende på vilka värden som dominerar i de enskilda bestånden.
- Den romantiska parkens drag bevaras och lyfts fram genom information, återställning av gångvägars sträckning och utseende samt återställning av öppenheten hos igenvuxna marker.
- Äldre tallbestånd lämnas för fri utveckling och äldre tallar skyddas.
- Skötsel av skog i övrigt inriktas på att stärka upplevelsen av orördhet och skogskänsla genom skydd mot buller och ljus, noggrann renhållning samt upprätthållande av sammanhängande skogsbestånd med hög frekvens av äldre träd.
- Skötseln gynnar skyddsvärda arter som finns i eller kan antas spridas till reservatet bl.a. genom att så långt möjligt död ved sparas.
- Rekreativsvärdet kan förstärkas genom möjlighet till utveckling av en publik kaféverksamhet.

Beslutskarta

Teckenförklaring

- Gräns för naturreservatet
- Zon 2 (resten av reservatet tillhör zon 1)

Föreskrifter

För att tillgodose syftet med naturreservatet beslutar kommunfullmäktige med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 § miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla i naturreservatet.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet.

(zoner framgår av beslutskarta)

Föreskrifterna gäller inte för arbetsföretag som krävs för åtgärder som framgår av till naturreservatsbeslutet hörande skötselplan.

Dock gäller att markägare och sakägare är skyldig att begränsa effekterna av sådana åtgärder och samråda med tillsynsmyndighet om hur dessa ska ske såvida de bedöms påverka natur- eller kulturmiljön.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att

- A1. Uppföra byggnad eller anläggning (jfr dock A11).
- A2. använda kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel,
- A3. anlägga campingplats eller uppställningsplats för husvagnar,
- A4. anordna störande verksamhet som t.ex. motorbana eller skjutbana.
- A5. anlägga bryggor och hamnar eller att hårdgöra stränder (jfr dock A11).
- A6. uppföra stängsel eller andra hägnader med undantag av stängsel för betesdjur,
- A7. ta bort död ved från grova träd. Undantag från gäller för säkerhetsåtgärder i anslutning till kör- och gångvägar, samt för att flytta död ved till annan plats med gamla ekar.
- A8. plantera ut för trakten främmande växt- eller djurarter i mark och vatten.
- A9. skogsplantera öppen mark
- A10. avverka eller utföra andra skötselåtgärder annat än som framgår av skötselplan.

Inom Zon 1 är det förbjudet och inom zon 2 är det utan tillstånd förbjudet att

- A11. uppföra eller förändra mindre byggnad eller anläggning som är kopplad till syftet med reservatet (till exempel café med brygga eller informationscentra).
- A12. anlägga ny ledning i mark, vatten eller luft,
- A13. anlägga belysningsanläggning.
- A14. anordna upplag (inkl. snöupplag) annat än i samband med skötsel av området och dess anläggningar,
- A15. förändra områdets permanenta topografi, ytförhållanden eller avrinningsförhållanden, till exempel genom att gräva, spränga, borra, dika, schakta, muddra eller fylla ut,

A16. anlägga bilväg, parkering, gångväg, cykelväg eller ridstig eller asfaltera befintlig grusväg. Gångvägar som funnits i den historiska 1700-talsparken får dock återställas.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång inom naturreservatet.

För att trygga syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt till marken att tåla

- B1. utmärkning av naturreservatets gränser samt uppsättning av informationsskyltar,
- B2. utförande och nyttjande av anläggningar för friluftslivet,
- B3. åtgärder i enlighet med fastställd skötselplan,

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30§ miljöbalken.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det för allmänheten förbjudet att

- C1. fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar samt att skada vegetation i övrigt genom att t.ex. gräva upp ris, örter, gräs, mossor, lavar eller svampar. Att plocka blommor, bär eller svamp är tillåtet med allemansrättens begränsningar,
- C2. störa och skada djurlivet, till exempel genom att klättra i boträd, fånga eller döda däggdjur, fåglar, fiskar, kräldjur eller groddjur,
- C3. medföra okopplad hund.
- C4. sätta upp skylt, affisch eller dylikt.
- C5. rida annat än på anlagd körväg,
- C6. cykla annat än på anlagd väg,
- C7. göra upp eld annat än på anvisad plats eller i medhavd grill,
- C8. framföra motorfordon med undantag av yrkesmässig varutransport i zon 2,
- C9. ställa upp eller parkera husvagn,
- C10. tälta.

(Föreskrifterna skall träda i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling.)

Andra föreskrifter som gäller för området

Allemansrätten innebär i korthet att var och en får utnyttja annans mark och vatten för att komma ut och vistas i naturen. Allemansrätten ger rättigheter under ansvar.

Huvudregel är 'inte störa – inte förstöra'. Med föreskrifterna inskränks allemansrätten på vissa punkter för att säkerställa reservatets värden. Vissa delar är redan inskränkta av annan lagstiftning som terrängkörningslagen och lokala ordningsföreskrifter och trafikföreskrifter som gäller för Nacka.

Allemansrätten och terrängkörningslagen

Allemansrätten och terrängkörningslagen innebär i korthet följande:

- Att det inte är tillåtet att skräpa ned.
- Blommor, bär och svamp, nedfallna grenar och torrt ris får plockas. Fridlysta blommor får inte plockas.
- Jakt och fiske ingår inte i allemansrätten. Alla vilda däggdjur och fåglar är fredade. Djurarter som hotas av utrotning är fridlysta, till exempel alla grodor och ormar. Djurens ungar och bon måste lämnas ifred. Att ta fågelägg räknas som jakt och är inte tillåtet.
- Det finns ingen motoriserad allemansrätt. Enligt terrängkörningslagen är det förbjudet att köra bil, MC, moped och andra motordrivna fordon på barmark i terrängen. Det är inte heller tillåtet att köra med motordrivna fordon på enskilda vägar som är avstängda för motortrafik. All naturmark utanför väg (exempelvis park, åker, äng, skog och stränder) räknas som terräng. Stigar, vandringsleder och motionsspår är också terräng i lagens mening. Det är inte tillåtet att köra där, även om förbudsskyltar saknas. Generellt undantag från förbudet gäller för jordbruk, skogsbruk, statlig eller kommunal tjänsteman, skötsel- och anläggningsarbete inom park-, idrotts-, eller friluftsområden samt inom tomt, för räddningstjänst, läkare och brandkår. Undantaget gäller om åtgärden ej kan utföras på annat lämpligt sätt.
- Det är tillåtet att ta sig fram till fots, cykla, åka skidor och tillfälligt vistas i naturen om man visar hänsyn och är försiktig.
- Att bada, förtöja båt tillfälligt och gå iland är tillåtet överallt utom vid tomt.

Skötsel och förvaltning

I enlighet med 3 § förordningen om områdesskydd fastställer kommunfullmäktige i Nacka kommun tillhörande övergripande skötselplan med huvudsakliga mål, riktlinjer och åtgärder för naturreservatets skötsel och förvaltning. Inom ramen för dessa kan kommunerna fortlöpande meddela direktiv för förvaltningen. Nacka kommun är förvaltare för naturreservatet i enlighet med § 2 förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken.

Organisation av förvaltningen vid beslutstillfället

Tillstånd och dispens från föreskrifterna beslutas av Miljö- och Stadsbyggnadsnämnden som också är tillsynsmyndighet.

Skälen för beslutet

Prioriterade värden

Här beskrivs vilka värden som är högst prioriterade och förutsättningarna för bevarande och utveckling.

Värdefullt helhetslandskap

Området utgör den centrala delen av en romantisk park. De naturscenerier som gjorde området attraktivt vid den tid parken planerades och anlades har trots störningar delvis kvar sitt värde. Den utpräglade sprickdalstopografin med stora höjdskillnader ger kontraster till landskapet och den historiska markanvändningen med betesdrift har skapat förutsättningar för ekbestånden. De grova äldre träd (framförallt ek och tall) som finns i området utgör det huvudsakliga värdet ur biologisk synpunkt. Flertalet skyddsvärda organismer är beroende av förekomst av död ved. Även upplevelsemässigt är de enskilda träden och de gamla trädbestånden ett av de viktigaste värdena. Skurusundet och dess stränder är av central betydelse för friluftslivsvärdena i reservatet. Utblickar över vattnet värderas högt.

Förutsättningar för bevarande och utveckling

Förutsättningarna att bevara de värdefulla träden och säkra en återväxt genom skötselåtgärder är goda. Ett återupprättande av den romantiska parken med omväxlande tallhällmarker, halvöppna hagmarksliknande karaktärer, öppna ängslyckor samt framröjning av bergsidor och utsikter gynnar såväl kulturvärden och upplevelsevärden som fortbeståndet av de vidkroniga gamla ekarna. För att riklig förekomst av död ved ska uppfattas positivt av allmänheten krävs att hanteringen planeras väl och att tydlig information sprids om avsikten.

Välhävdade kulturmarker är uppskattade av människor för rekreation och värdefulla för den biologiska mångfalden. Ett landskap som skildrar den historiska markanvändningen ger den lokala kulturhistoriska identiteten ett starkt stöd.

Närnatur, vardagslandskap och utflyktsmål

Området gränsar direkt till bostadsområden och ett av de viktiga värdena är funktionen som närnatur. Närnatur ger möjlighet till rekreation för befolkningsgrupper med kort räckvidd som barn och äldre. Den har också ett värde genom identifikationen med den natur man bor nära. Skuruparken utgör idag endast i begränsad utsträckning ett utflyktsmål.

Förutsättningar för bevarande och utveckling

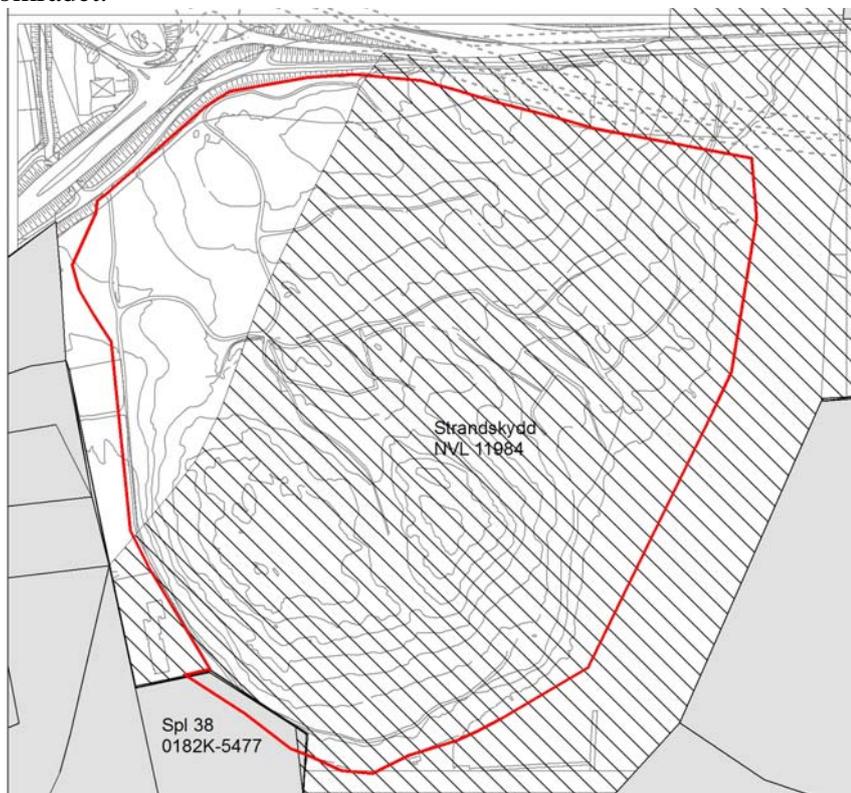
Naturreservatet kommer även i fortsättningen att vara tillgängligt för omkringliggande bostadsområden. Områdets attraktionskraft som utflyktsmål kommer att öka genom upprustning av den romantiska parken, förbättrad information om områdets kvalitéer och den eventuella etableringen av ett kafé i området.

Val av skyddsform

Nacka beräknas öka med ca 100.000 invånare till år 2020. Därmed ökar också behovet av attraktiva områden för rekreation. För att kommunens mångfald ska kunna värnas ställs krav på hög biologisk och rekreativ värdeäthet i kvarvarande friområden vid utbyggnad. Att bevara och utveckla de värdefulla natur- och friluftsområdena är därmed en långsiktig fråga av avgörande betydelse för såväl folkhälsa som hållbar utveckling. Reservatsbildning är det enda tillgängliga instrumentet för långsiktigt skydd som finns.

Överensstämmelse med ÖP och DP

Nackas översiktplan anger att området ska bevaras som friområde. Naturreservatet berör till en mindre del detaljplanlagt område för allmänt ändamål och parkmark. Naturreservatet bedöms inte stå i strid med detaljplanen. Strandskydd gäller för området.

Teckenförklaring

Gällande förordnanden

- Detaljplaner
- Strandskydd
- Naturreservatsgräns

Intresseprövning

Inskränkningarna bedöms inte påverka något enskilt eller allmänt intresse i större utsträckning än nödvändigt med hänsyn till skyddsbehovet. Avveckling av stugorna som finns i området är inte knuten till naturreservatsbeslutet. Arrenderätten är begränsad till ett år enligt gällande avtal med markägaren. Byggnaderna saknar också reglerad rätt att vara kvar enligt PBL. Frågan om den inskränkning av enskilda intressen som avveckling av stugorna innebär, är således inte prövad i detta sammanhang.

Ärendets beredning

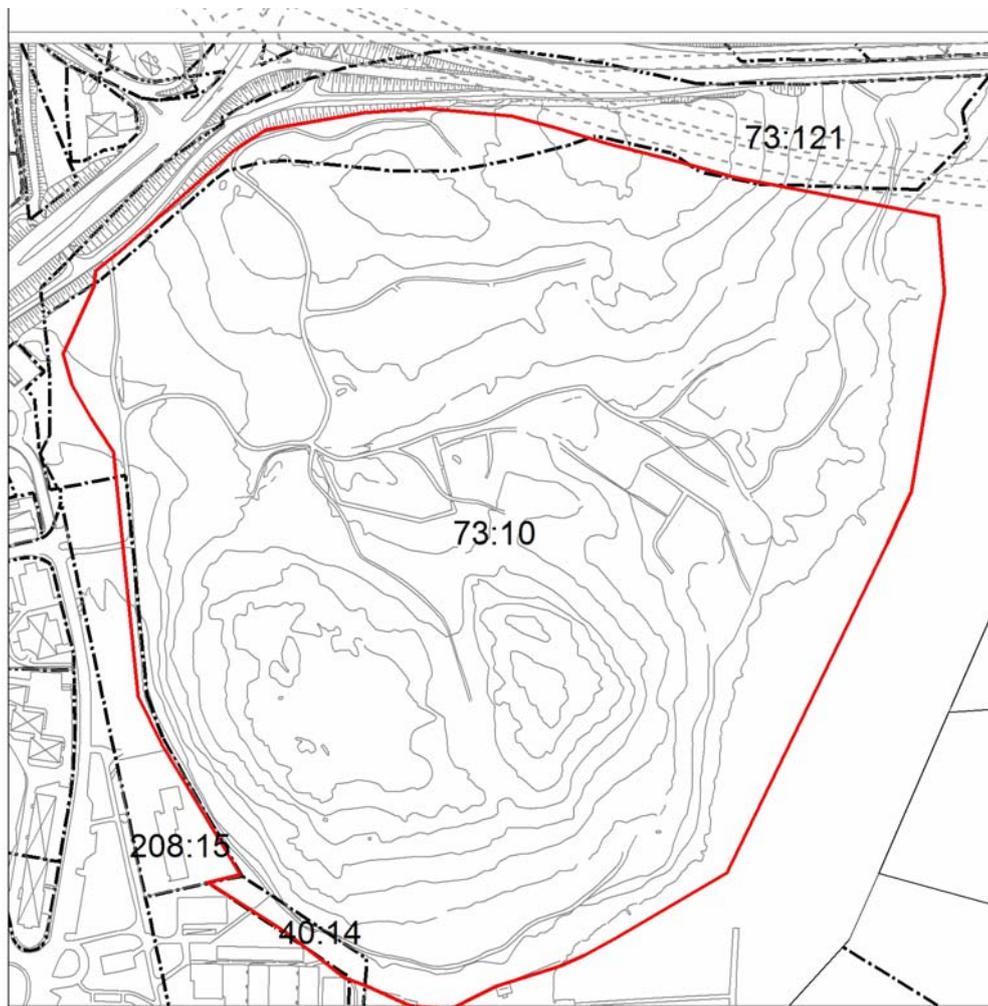
Förslag till naturreservat har genomgått en bred remissbehandling under tiden 2007-06-xx – 2007-09-xx.

Avgränsning

Området begränsas i norr av Värmdöleden. Det har inte bedömts motiverat att ta med områden norr om leden då sambanden med dessa är svaga. Det område som anges som arbetsområde i Vägverkets arbetsplan för ny Skurubro läggs utanför reservatet trots att naturvärdena är höga i detta område då det inte bedöms lämpligt att innefatta en modern vägbro i ett naturreservat. I öster ingår ett smalt vattenområde i Skurusundet i reservatet. Med hänsyn till den relativt intensiva båttrafiken i sundet bedöms ett bredare område vara olämpligt. Söderut begränsas reservatet av ett väletablerat båtuppläggningsområde. I områdets västra del har det vattendrag som funnits här kulverterats. Här är naturvärdena låga och bevarade kulturvärden saknas. Det är därför inte motiverat att låta området ingå i naturreservatet. Det är av betydelse för ett blivande naturreservats värden att stor hänsyn tas inom de områden som angränsar till reservatet. Framförallt vid utformning av ny Skurubro men även vid eventuella förändringar inom områdena väster och söder om reservatet bör naturvärdena i form av enskilda träd skyddas. De rekreativa värden i form av upplevelser och tillgänglighet bör också beaktas i dessa sammanhang.

Administrativa uppgifter

Benämning	Naturreservatet Skuruparken
Kommun	Nacka
Socken	
Fastighet	Sicklaön 73:10, Sicklaön 40:14, Sicklaön 208:15, Sicklaön 73:121
Areal	
Markägare	
Förvaltare	Nacka kommun

Fastighetskarta

Beskrivning

Friluftsliv och upplevelsevärden

Området i sin helhet är av värde framförallt för närrekreation genom sin lättillgänglighet och omväxlande natur.

Nedan beskrivs de viktigaste delvärdena, jfr även karta. Beskrivningen ansluter till den typ av värdebeskrivning som används av regionplane- och trafikkontoret.

Utblickar och Skurusundets strand

Från bergen har man vacker utsikt över Skurusundet. Stränder är bland de mest populära rekreativmiljöerna. Längs Skuruparkens stränder finns populära stigar och platser.

Kulturhistoria

Utöver att vara ett värde i sig själv (se nedan) är det historiska sammanhang den romantiska parken utgör ett viktigt upplevelsevärde. Kännedom om att områdets kvaliteter medvetet utnyttjats och understrukits redan på 1700-talet ger dagens flanör en historisk förankring. Allmän kännedom om områdets markhistorik med framförallt den för det värdefulla eklandskapet så viktiga betspåverkan bör också spridas.

Spännande natur – Gamla grova träd

De biotoper som utgör grunden för naturvärdena ger också stora upplevelsevärden. De mäktiga gamla ekarna och tallarna uppskattas även av de som inte förstår betydelsen av alla de organismer som är knutna till träden.

Service och samvaro – Kafé

Om ett kafé byggs kommer det att tillföra avsevärt ytterligare rekreativvärde. En verksamhet knuten till kaféet med t.ex. odling och försäljning kan utgöra grunden för att området ska bli ett populärt utflyktsområde.

Biologiska värden

Lövskogsbiotoper med grova ädellövträd

Kännetecknande för området är gamla och grova träd (framförallt ek och tall) med rödlistade arter knutna till sig. Det historiska betet är en viktig förutsättning för utvecklingen av dessa biotoper som det idag råder stor brist på. Vedlevande svampar på ek är bl a korallticka och oxtungsvamp. Den sistnämnda parasiten finns på ca 30 träd i Skuruparken. En vedsaprophyt som förekommer på hassel är hasselticka. Vad gäller den lägre epifytfloran finns förvånansvärt många arter av intressanta lavar på gammelekar. Ett 10-tal signalarter förekommer däribland de rödlistade arterna grå skärelav och rödbrun blekspik medan bl a brun nållav och guldprad blekspik är mer spridda.

Den högre floran är ganska rik i bryn och gläntor där det lerhaltiga underlaget möter det magrare, ursvallade jordtäcknet med mest tall. Typiska brynararter i fältskiktet är vippärt, spenört och blodnäva. På magrare och mer solexponerad mark finns bl a bockrot, lundtrav, knägräs, darrgräs, backglim, gullviva och gökärt. I mer skuggad sluttande terräng och rasbrant finns lundelm och blåsippa. I rasbranter mot söder är buskskiktet artrikt med många bärande arter: Björnbär, berberis, slån, oxbär, fläder, måbär, skogstry, kaprifol, getapel, hagtorn, häggmispel och stora hasselbuskar.

Den lägre markfloran bjuder även den på åtskilliga intressanta arter på mullrik mark. Scharlakansvaxing är vanlig och spridd och ibland i sällskap med andra vaxskivlingar. Igelkotröksvampen växer under hassel och lind i en sydvänd rasbrant. Signalarter som guldkremla och bolmörtsskivling är mykhorhiza-arter under ek där också svart trumpetsvamp finns.

Olika hackspettar är vanliga. Mindre hackspett, som är en rödlistad art, ses påfallande ofta, vår som höst. Den söker sig företrädesvis till lövskogen där den döda klenveden i grenverket tilltalar arten mest. Artens möjligheter att fortleva i parken kräver att död ved även från triviallöv sparas. Kattuglan är också vanlig och har lätt att finna bohål i de många gammelekarna.

Inom den lägre faunans är insekter delvis dokumenterade, i första hand skalbaggar. Till ekar med mulminnehåll är en del bladhornade skalbaggar knutna. Den marmorade guldbaggen har lämnat rikligt med spår efter sig, främst spillning från larverna men också skaldelar från fullbildade djur. I många av de gamla ekarna lever också träjordmyran som ofta är värd för andra sällsynta skalbaggars larver.

Gamla tallar

Den andra biotop som förekommer i området som har höga biologiska värden utgörs av gamla tallar. Tallarna förekommer främst blandbestånd med ek där de blir grova och högvuxna. På hållmarkerna finns senvuxna gamla tallar. Vanliga tall-levande vedsvampar är talticka, grovticka och blomkålssvamp. Luddtickan är en rödlistad rotparasit på tall som förekommer i området.

Tallarna i Skuruparken har hög medelålder och i ytterdelen på grovbarkiga och soligt växande gamla tallar lever reliktbocken. Denna rödlistade art har dokumenterad förekomst i ca 10 tallar, genom gnagspåren på insidan av ytterbarken eller gnaghål i denna.

Områdesvis naturbeskrivning (se karta)

A1 Ekskog

Naturvärdesklass: 1

Skuruparkens sydligaste del på en svag sydsluttning utgör områdets största ekbestånd. Det rika inslaget av grova och gamla ihåliga ekar och död ved ger området mycket höga naturvärden. Eken som är det helt dominerande trädslaget bildar ett ganska tätt trädskikt. Marken är bördig och många ekar är grova med en hel del jätteträd. Ekarna

fördelar sig såväl på träd över som under 200 år. En hel del ekar har dött och står kvar som torrträd med avfallande bark. Liggande trädstammar saknas. Det finns en viss skiktning i skogen med unga lövträd av bl a lönn som tränger upp i kronorna. Det rika buskskiktet av hassel bidrar till att att flerskikta skogen.

A2 Ekskog och bryn

Naturvärdesklass: 1

I slutningen ovan brofästet till gamla Skurubron finns ett 20-tal mycket gamla ekar. Flertalet är ihåliga och innehåller mulm som utgör värdefull livsmiljö för många vedinsekter. Trädskiktet är ganska glest och uppblandat med gammal tall. Närmast gamla brofästet är marken bördigare och här finns de grövsta och högsta ekarna. Området sträcker sig vidare söderut utmed Skurusundet till den centralt belägna sprickdal i Skuruparken som tidigare var uppodlad. Nedanför nuvarande Skurubron saknas träd nära Skurusundet. Till viss del beror det på en sentida utsiktshugning för boende i Skuruborg. Gläntorna är till viss del be vuxna av ljusälskande ängsväxter. Ett fåtal stugor finns i området, varav några nästan är raserade.

B1 Lövklädda branter och bryn

Naturvärdesklass: 1

Den största hållmarken i sydväst slutar i en brant mot väster. En smal bård av ädellövskog växer här vid brantens fot. Längre söderut blir bården bredare och ekar får fäste på hyllor högre upp i branten. I den sydvända slutningen finns också ett jordtäckte som ger fotfäste för en gles trädvegetation. Eken dominerar det låga och glesa trädskiktet. Träden är små men gamla och brukar kallas senvuxna. Deras håligheter och skrovliga bark antyder trots deras klena omkrets hög ålder. Tallinslaget är ganska stort i söder där jordtäcktet är tjockare. I sydväst och väster tillkommer ett inte obetydligt inslag av lind och även alm men i mindre mängd. I övergången mot den bebyggda Saltängen finns små buskbryn med bl a getapel. Buskskiktet är artrikt främst i de sydvända branterna med ett 10-tal arter, däribland hagtorn, häggmispel, berberis och björnbär. Hassel förekommer främst i övergången mot den tätare ekskogen längre ner i slutningen men också under lind. Den sydöst-vända branten har mestadels unga träd där även rönn, oxel och andra vanligare trädslag ingår. Markfloran är rik med ovanliga inslag. Igelkotttröksvamp växer under lind och hassel.

Branter av detta slag med ädellövskog där lind ingår hör till landets mest ursprungliga naturtyper och är också en naturtyp med ett stort antal skyddsvärda arter. Granen har aldrig fått fotfäste här och människan har också hjälpt till att hålla den borta.

C1 Blandskog ek-tall, lövskog

Naturvärdesklass: 1

I den soligaste slutningen med bästa utsikten mot Saltsjön är koncentrationen av stugor stor. Kring stugorna står ett glest trädskikt av gammal tall och ek. Närmast Skurusundet tätnar trädskiktet där stugbeståndet blir glesare. Här växer mest asp, björk, ek och klibbal närmast vattnet.

C2 Blandskog ek-tall, lövklädda branter Naturvärdesklass: 1

Äldre skog med stort inslag av ek i slutningar och små branter kring hållmarkerna och den centralt belägna sprickdalen som varit uppodlad. Jätteträd finns i nordväst med

stora håligheter med mulm. Tallinslaget är bitvis dominerande i denna del men här växer också en hel del äldre gran. Intill sprickdalen i Skuruparkens centrala del är marken bördig med hassel. Förekomst av scharlakansvaxskivling. Obetydligt inslag av stugor.

Högt naturvärde tack vare de gamla ekarna men också goda markförhållanden som är gynnsam för floran.

C3 Blandskog tall-ek

Naturvärdesklass: 2

Litet område i centrala Skuruparken i anslutning till den tidigare uppodlade sprickdalen. Ett ganska gles trädskikt av äldre tall och ek på tunt jordtäckt hållmark. Framtidsekar med goda förutsättningar att med tiden utveckla nyckelbiotopskvalitet.

C4 Blandskog tall-ek

Naturvärdesklass: 1-2

Största delområdet vilken omfattar den längre liggande delen av norra Skuruparken. Bitvis dominerar ek, bitvis tall. Ekarna är mestadels medelålders, drygt 100 år gamla, men äldre träd förekommer. Tallarna är överlag gamla med flera värdefulla värdräd för vedinsekter i bryn mot söder.

Bitvis har området högsta naturvärde där gammal tall utgör viktigast värdekriterium. För ek ett utvecklingsområde i första hand.

D1 Bryn

Naturvärdesklass: 1

Krympande glänta där lövsly och buskar har brett ut sig, främst slån. I det sydvända brynet står ett par ihåliga gammelekar. De öppna gräsmarkerna domineras av högvuxna gräsarter men med inslag av örter som blodnäva, rockentrav, svartkämpar och harklöver. Marken har ej varit uppodlad men ändå hållits öppen. En väg tvärrar över gräsmarken. Väster om vägen växer en del sly men också unga ekar.

D2 Bryn med jätteträd, lövskog

Naturvärdesklass: 2

Den centralt belägna sprickdalen som varit odlad är idag delvis tagen i anspråk för stugor, tillhörande tomter och vägar till dessa. Andra delar har buskat igen kraftigt med slån och lövsly i fuktigare delar. Mindre gläntor med öppen gräsmark återstår. I soliga bryn finns exempelvis vippärt.

D3 Bryn med jätteträd

Naturvärdesklass: 1

I förlängningen av den centralt belägna sprickdalen som varit uppodlad finns en öppning kring flacka berghällar nära Skurusundet. Hällarna är besöksmål för den fina utsikten mot vattnet och här inkräktar man inte på någons husfrid. Kring hällarna finns små buskmarker och däremellan en del gräsytor med ängsflora. En jätteek står omgiven av ett stort busksnår.

E1 Lövskog

Naturvärdesklass: 3

Medelålders lövskog med främst asp på tidigare öppen mark i den centralt belägna sprickdalen. Självgallrat löv har dött, fallit och blivit asplågor. Tidigt successionsstadium av löv.

E2 Lövskog *Naturvärdesklass: 3*

Medelålders lövuppslag i den centrala sprickdalen som tidigare varit odlingsmark. Asp dominerar. I söder har gran vandrat in.

E3 Lövskog *Naturvärdesklass: 3*

Litet ungt aspuppslag i en glänta.

E4 Lövskog *Naturvärdesklass: 2-3*

Blandad lövskog där dominerande arter är alm, lönn, klibbal, sälg och asp. Vanliga är också björk, ek och fågelbär. Därtill noterades också ask, hägg, sykomorlönn och en grov poppel. Klibbalar är och någon enstaka alm är något äldre men för övrigt är trädsiktet ungt eller medelålders. Alarna har växt intill den bäck som tidigare fanns här. Längst söderut finns en glänta där mest gråvide-buskar växer vid sidan av höga örter. Fältsiktet består i stora delar av aggressiva, konkurrensstarka växter såsom jättebjörnloka.

F1 Öppen slåttermark *Naturvärdesklass: 3*

Tidigare odlad mark som slås årligen då gräset tas bort. Högväxta örter och gräs dominerar med litet utrymme för mindre, konkurrenssvaga arter.

G1 Tallskog *Naturvärdesklass: 1*

Gammal högvuxen tallskog i sluttning med inslag av senvuxen ek i öster. Centralt en sprickdal där eken har större inslag. I nordväst magrare marker med lägre tallar och ljungvegetation.

De gamla tallarna är viktigast värdekriterium för det höga naturvärdet. En del fallna tallar har skapat värdefull död ved som om de får ligga kan utgöra bostad under lång tid framöver för den lägre faunan.

G2 barrblandskog *Naturvärdesklass: 2*

Äldre barrblandskog nedanför nordvänd bergbrant där granen dominerar. Lövinslag av varierande grad och art. Äldre ekar finns insprängda bland granarna och i öster står en grov gammal ek. I väster växer mest ungt löv under glest stående gammal tall. Stugor saknas. Enda granskogen i Skuruparken och med en hel del ganska gamla träd.

H1 Hällmarkstallskog, björksumpskog *Naturvärdesklass: 1*

Den största hällmarksskogen i Skuruparken med ett ganska tätt trädsikt av gammal tall. I väster gradvis starkare sluttande och övergående i en brant. Diffus övergång i söder och norr mot blandskog med ek. Tillgången på död ved liten vilket till stor del beror på vedeldare. I en terrängsvacka nära toppen finns ett litet kärr med björk. Få stugor men en ny uppfördes i år.

H2 Hällmarkstallskog Naturvärdesklass: 2

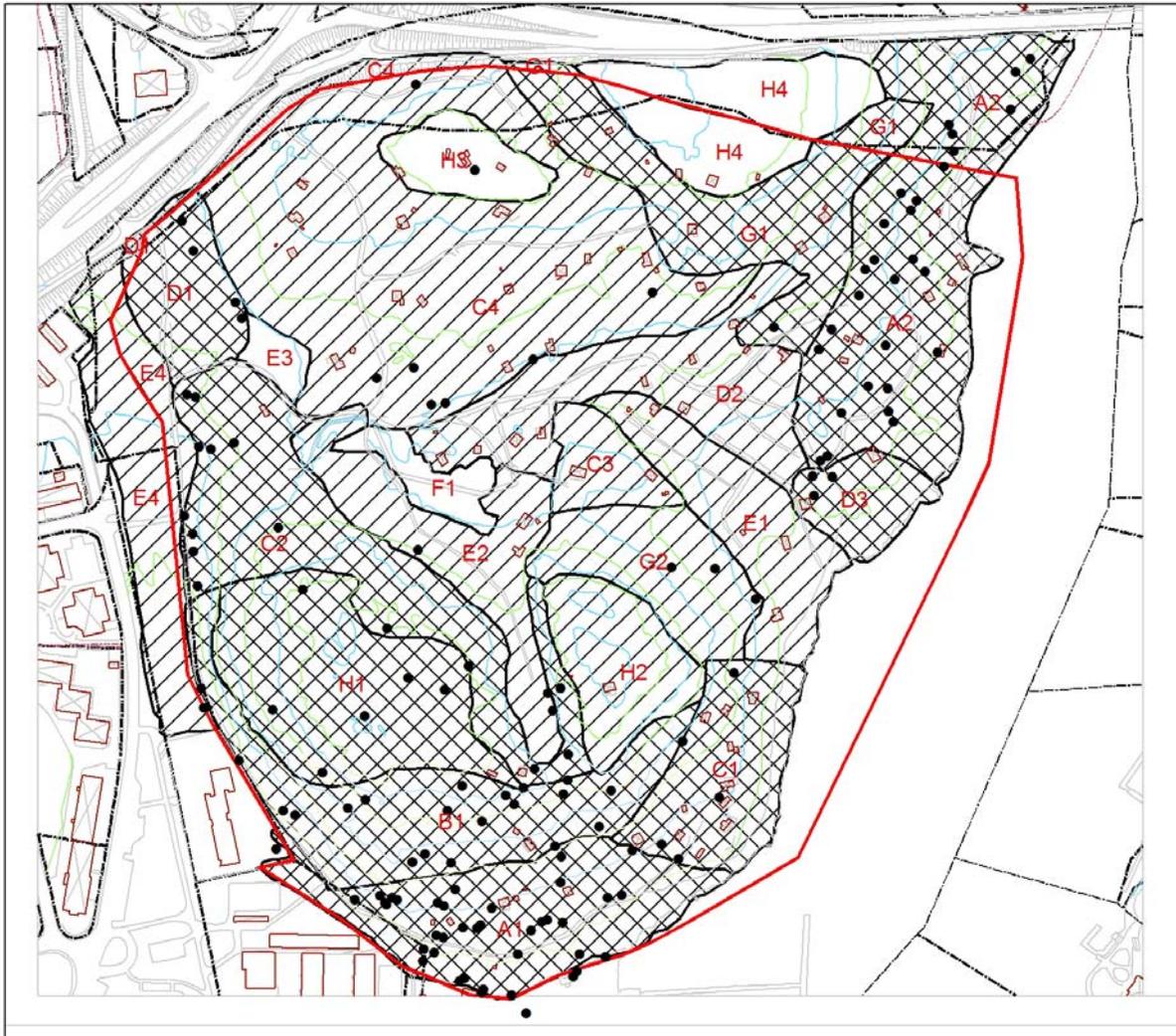
Markant bergtopp med obetydligt jordtäckte och ett glest trädskikt av gammal tall. I omgivande branter växer tallen tätare. Mot sydost mer gradvis övergående sluttning mot löv i branten nedanför.

H3 Hällmarkstallskog Naturvärdesklass: 3

Minsta hällmarken är nästan trädlös sedan tallar avverkats.

H4 Hällmarkstallskog Naturvärdesklass: 2

En flack hällmarkshöjd närmast motorvägen. Gruppvis växande tallar med täta klungor av ungträd under gamla tallar omväxlande med trädlösa lavklädda hällar.

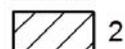
Teckenförklaring

- Gamla ekar, tallar och lindar

Naturvärdesklass

1

2

3

Naturreservatsgräns

Kulturhistoriskt värde Landskapsparken

Skuruparkens kulturhistoriska värde som landskapspark beror framförallt på att den är representativ och finns relativt väl dokumenterad i 1700-talskällor. Landskapsparker är relativt sällsynta i Sverige vilket ökar betydelsen hos varje enskild anläggning.

Landskapsparkernas utveckling i allmänhet

Under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet hade idén om landskapsparken och dess innehåll fått spridning även i Sverige. Parker eller trädgårdar från tiden före landskapsparkens ideal var anlagda, eftersom ändamålet var att skapa ordning i naturen efter olika mönster. Landskapsparker däremot utnyttjade till största delen den befintliga naturen. Landskapsparkens innehåll skulle beröra besökarens sinnen och framkalla stämningar av varierande slag från glädje till dysterhet i välplanerade följd. Påverkan av tankar och sinnen skedde genom upplevelser av markanta och innehållsrika, naturliga scenerier som kunde förstärkas genom förändringar av vegetation, vägföring och även välplacerade parkbyggnader, minnesstenar och dylikt.

Skuruparkens uppkomst

Fortifikationsofficeren Carl Råbergh blev 1786 genom giftermål med Christina Lindeman ägare till Skuru gård. Råbergh anlade Skuruparken som en landskapspark och tog hjälp av Fredrik Magnus Piper. Piper bidrog bl.a. med ritningar till Paviljongen, (senare kallad Skuruborg) den tvåvåningsvilla som uppfördes öster om Skuru gård på ett berg intill Skurusundet omkring 1790. Han har gjorde också ett utkast till en generalplan över Skuru, som omfattar området omedelbart söder om huvudbyggnaden.

Landskapet i Skuruparken innehåller i högsta grad förutsättningar för skiftande scenerier. Området är bergigt med storslagen dramatik i den södra delen. Dramatiken förstärks av en trång sprickdal som går i nord-sydlig riktning. I kontrast till denna ligger en dalgång i ost-västlig riktning som en mjuk skål mellan de norra och de södra bergspartierna. De stigar som Carl Råberg ritade in på "Karta över Skuru promenader" från 1792 tar tillvara de naturliga förutsättningarna. Vandrigen från den öppna vårdade parkytan vid herrgården upp på det vilda skogsklädda och ogästvänliga berget gav en första kontrast. Väl över berget mötte en mjuk öppen dalgång med ängsmark och skiftande skogsbryn i böljande linjer, mot norr förstärkt av ekar. Vägen ledde sedan in i den trånga dalen som kändes tung och mörk efter promenaden över ängen. Denna situation förändrades plötsligt efter en kort sväng ut ur dalen där en fantastisk utsikt över vattnet och stränderna öppnade sig.

Vägen ner mot vattnet i söderslutningen kunde förmedla en ny stämning som åter skiftade på promenaden runt udden, utmed sundet.

Kulturpåverkan var begränsad men valet att nyttja området söder om Skurusundsbron var helt i linje med det innehåll man eftersträvade för en landskapspark i slutet av 1700-talet.

Jonas Carl Linnerhielm har i sina ”Bref från resor i Sverige”, i både ord och bild beskrivit hur han färdats genom Skuruparken på 1790-talet och bekräftar där det utseende som Råberghs karta visar. Även om åkrar odlades upp under 1800-talet bevarades t.ex. vägsträckningarna att döma av lantmäterikartor ända in på 1900-talet. När Skurubron byggdes skar den rakt igenom parken. Huvudbyggnaden, och den del av parken som Piper ritat kom att ligga norr om bron. Det som ligger söder om bron är det som vi i dag kallar Skuruparken.

Spåren som finns kvar

Utöver de naturliga förutsättningar som lade grunden till landskapsparken som till stora delar är de samma idag finns också spår efter landskapsparken bevarade i Skuruparken.

Vägen utmed områdets västra del

Genom att studera spår i terrängen upptäcker man en vägbank som visar på en ursprunglig avvikande vägdragning från dagens raka sträckning som också överensstämmer med Råberghs karta.

Norrifrån böjde vägen av mot öster och följde höjdens fot i gränsen mellan relativt plan mark och obrukbar berg- och blockmark. Resterna av en vägbank som utgjorde tillfarten till bron över kaskaden från öster finns också kvar. Sannolikt kan man med ytterligare studier åtminstone delvis återfinna spår efter även övriga gångvägars sträckningar i terrängen.

Sprickdalen och utsikten

Den tidigare beskrivna sprickdalen med den för promenaden viktiga känslan i övergången från en tung och närmast skrämmande natur till en ljus och överraskande utblick över sjön och landskapet som omger denna är ett av de viktigaste inslagen i Skuruparken. I dalen vittnar hasselbeståndet om en förändring av den naturliga ursprungliga vegetationen. Trädbeståndets ålder i sluttningen nedanför ravinen mot söder kan tyda på att en medveten gallring hållit blicken fri mot vattnet och landskapet. Kronansatserna i ekarna i sluttningen som idag delvis skymmer utsikten är skadade - i en nivå som ligger under siktlinjen mot sjön och horisonten. Det kan röra sig om stormskador, men kan också vara tecken på att man genom beskärning hållit sikten fri. Stigen som leder brant ner i den södra sluttningen går strax efter krönet mellan en bergvägg och ett stort block som båda uppvisar spräckta ytor mot stigen. Denna öppning kan vara anlagd för stigen.

Markanvändning

Odlingshistoria

Skuruparken utgör ett fragment av ett landskap där gammelekar var långt vanligare och än idag. Naturtypen med sina höga värden från såväl natur- kultur som rekreationssynpunkt nybildas knappast alls i vardagslandskapet utan är en produkt av den historiska markanvändningen.

Odlingshistorien kan framförallt studeras i lantmäteriakter från 1690 och framåt. Skuruparken betecknas 1690 som ”oduglig mark” d.v.s varken åker eller äng,

synonymt med det som ofta betecknas som utmark. Det innebär att området med största sannolikhet utnyttjades för bete.. Då begreppet Skuruparken föddes för 200 år sedan fanns alltså i sprickdalarna ett välhävdad beteslandskap där det växte gamla träd och mellan dessa stora gläntor med ängsbetesflora. De gamla ekar och tallar vi ser idag hade redan då passerat 100 år och många var 200 år eller äldre. Hällmarkerna och branterna var i mindre grad betespräglade p g a sämre avkastning och svårtillgänglighet. På 1774 års karta betecknas Skuruparken som "Hage". Den allmänna övergången från inhägnade inägor och utmarker tillgängliga för djuren till inhägnade beteshagar sker alltså här relativt tidigt. Ingen uppodling av åkermark har markerats i Skuruparken förrän på 1863 års karta. Åkermarkens utbredning överensstämmer till största delen med de områden som idag endera är öppna eller relativt nyligen igenvuxna. Resten av parken betecknades 1863 som "Hagmark och Skog" som endera är "högländ och bergbunden" eller "jemnländ", ibland med "löfskog". 1904 har dessa områden förts samman under en enda rubrik, "Kalf - och oxhagen". Förutom åkrarna har Skuruparken alltså varit en enda stor beteshage. På det "bergbundna" området mitt i parken är en byggnad utritad, troligen en hölada. Enligt muntliga uppgifter stod just på det stället under första halvan av 1900-talet den lada där vikstugorna (se nedan) och dansbanegolvet förvarades under vinterhalvåret. Ladan syns på vykort från den tiden. I slutet av 1700-talet och början 1800-talet fanns ett torp i den allra sydostligaste delen av Skuruparken, troligen inom vad som idag är båtupplägningsområde.

Stugbebyggelse

Vid sekelskiftet hade förmögna stockholmare börjat hyra eller köpa sommarnöjen vid Skurusundet. I Skuruparken såg de mindre bemedlade en möjlighet till friluftsliv och under 1900-talets första decennium växte ett campingliv fram i parken. Under 30-talet hyrde ett hundratal tältplats för hela sommaren och på helgerna tillkom flera hundra som betalade för helgplats. Tälten fick inte kvarstå efter den 1 oktober. Tälten kompletterades så småningom med trägolv och verandor. Vid Skanstull fanns en affär som sålde hopvikbara stugor och dessa blev snabbt populära i Skuruparken. Under vintern monterade sommargästerna ner sina små hus och Eneqvist AB tog 5 kr för att köra dem till en lada på berget där de vinterförvarades. Det finns idag bara en ursprunglig vikstuga kvar.

Referenser

Material inom eller i anslutning till utredningen

Naturbeskrivning (bilaga 1)

Utlåtande avseende rester av Landskapsparken väster om Skurusund (bilaga 2)

Skuruparken – det historiska landskapet (bilaga 3)

Stugorna i Skuruparken (bilaga 4)

Övrigt material

Förstudien

Lantmäteriakter

Karta över Skuru promenader

Förstudie för ny Skurubro

Kartmaterial, grundkarta, VA-karta, ortofoto etc.

Nyckelbiotopsinventering

Skötselplan

Generella anvisningar

Död ved läggs på lämpliga platser, så långt möjligt där den uppkommit oavsett om det skett naturligt eller genom säkerhetsåtgärder. Genomförandet av skötselåtgärder får inte medföra störningar på djurlivet och mark- och vegetationsskador ska så långt möjligt undvikas. Detta tillses genom val av lämpligt tidpunkt för genomförande och användning av skonsamma metoder som t.ex. häst för virkestransport.

Särskilda planeringsåtgärder

Bevarande och utveckling av två av de viktigaste natur- och kulturvärdena ska säkras genom mer detaljerad planering och dokumentation av de åtgärder som vidtas. Innehållet i dessa planer fastställs inte i denna skötselplan men däremot kravet på att sådan planering ska genomföras. En utveckling av en kaféverksamhet i området kommer att kräva omfattande planering för att minimera de negativa effekterna av de ingrepp som krävs.

Skötsel av gamla och grova träd

Alla träd äldre än 150 år och/eller grövre än 40 cm i brösthöjdsdiameter ska finnas registrerade och lämpliga åtgärder och uppföljning av genomförda åtgärders effekt dokumenteras för varje träd. Utgångsmaterial för detta finns som ska utvecklas. Dokumentationen kan samordnas med länsstyrelsens pågående grovekinventering. Utgångspunkten för arbetet är såväl trädens fortlevnad som andra förutsättningar som kan vara väsentliga för trädens värde som substrat för andra organismer, t.ex. solbelysning.

Återställning av landskapsparken

Den stegvisa återställningen av öppna områden och gångvägar till ursprunglig sträckning och historiskt mer korrekt utseende ska föregås av mer detaljerad planering av åtgärderna. Vid röjning och avverkning av träd i igenväxta områden ska planen utformas med hänsyn till så historiskt korrekt utseende som eventuella naturvärden. Återställning av gångvägars sträckning ska föregås av närmare studier för att uppnå så korrekt utseende som är möjligt.

Kafé

Vid planeringen av kafébyggnad och den tekniska försörjningen till denna ska behovet av ingrepp i natur och kulturmiljön. En arkitektoniskt god byggnad i Skuruparken kan innebära att den underordnar sig miljön men kan också utföras som ett tydligt visuellt tillägg med den karaktär som landskapsparken ofta hade inslag av. En öppen arkitektävling är ett bra sätt att finna ett utformningsförslag.

Prioriteringar

Av de åtgärder som är mer kostnadskrävande ska nedanstående tre prioriteras. En rad viktiga riktlinjer i skötselplanen är föga kostnadskrävande och omnämns därför inte.

Renhållning av god kvalitet

Då naturupplevelse och trygghet kräver frihet från avfall måste renhållning ges högsta prioritet. Grenar etc från träd i området är inte avfall.

Skötsel för ädellövträd

Av biotopskötselåtgärder bedöms gynnande av gamla grova ädellövträd vara en åtgärd som ger både hög biologisk mångfald och stort utbyte upplevelsemässigt. Här ingår också åtgärder för att gynna hassel.

Återställning av romantisk park

Såväl för levandegörandet av kulturhistorien som för rekreationsvärdena är ett återställande av en större öppenhet och betoning av utblickar och naturscenerier viktigt.

Zonering

Bestämmelser, åtgärder och riktlinjer för utformning differentieras i reservatet med utgångspunkt i en zonindelning. Reservatets syfte gäller för båda zonerna. Hur syftet uppnås och vilka delar av syftet som betonas varierar mellan zonerna.

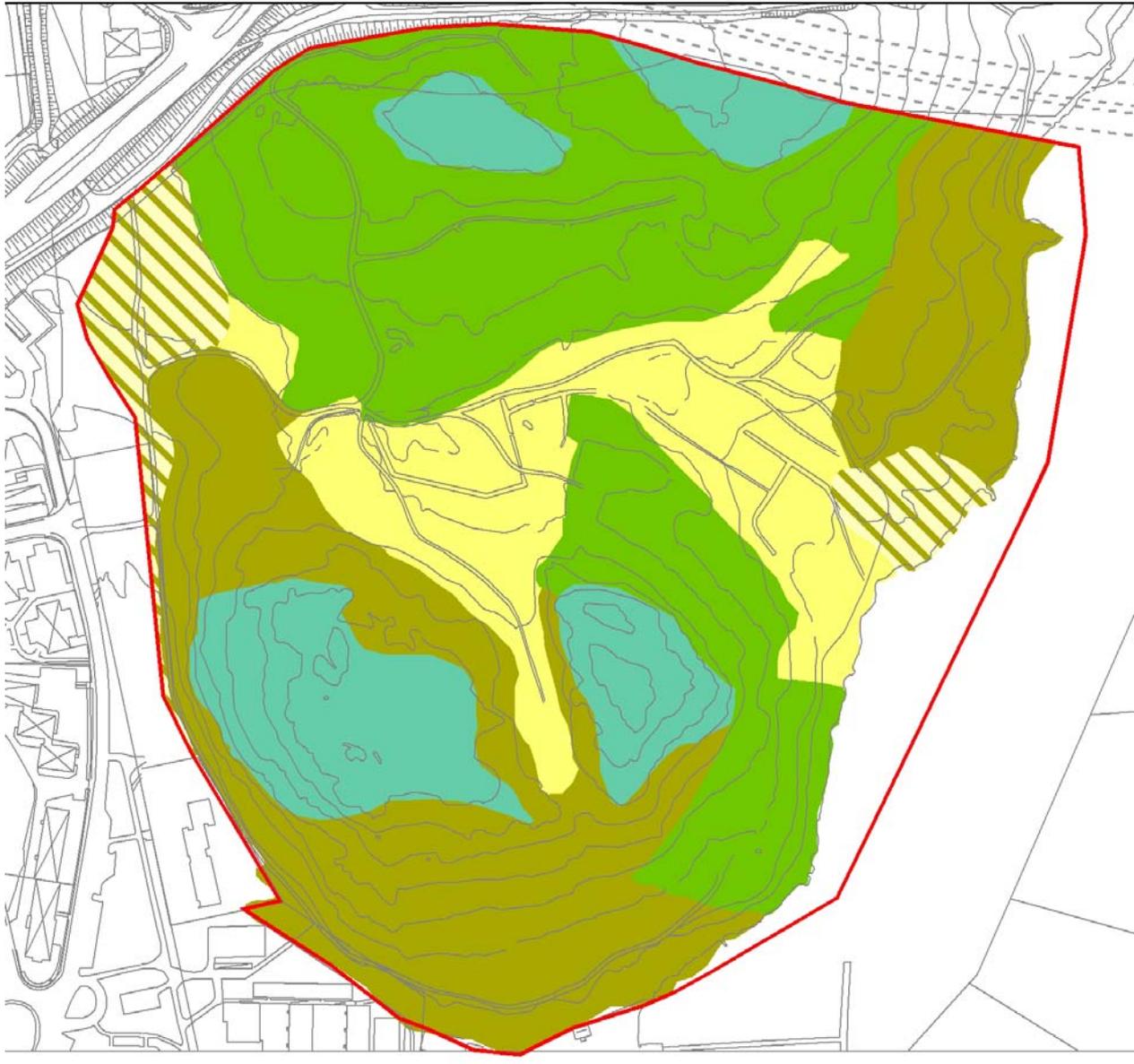
Zon 1 Bevarande- och återställningszon

Höga naturvärden som i huvudsak bäst bevaras genom att lämnas så opåverkade som möjligt. Upplevelsevärden som orördhet och variationsrikedom som är knutna till traditionella bevarandevärden. Kulturhistoriska värden kan utvecklas genom delvis återställning av den romantiska parken. Anordningar är underordnade befintliga värden och har en lågmäld utformning som anknyter till den historiska bakgrunden på ett genuint sätt. Belysning, parkmöbler och utrustning med urban karaktär ska inte förekomma. Skötseln utvecklas genom en omföring från mer slutna till öppnare landskapstyper med utökad slätter. Gångvägars sträckning och utformning återställs på sikt så långt möjligt till 1700-talets.

Vid avveckling av stugor återställs marken på enkelt sätt.

Zon 2 Utvecklingszon

Publik verksamhet som förhöjer områdets attraktivitet som utflyktsområde utan att förvanska ursprunglig karaktär får utvecklas. Detta innebär att anläggningsåtgärder och byggande får förekomma för att göra sådan verksamhet möjlig. Exempel på verksamhet som kan komma ifråga är trädgårdskafé med odling och försäljning. Maximalt kan byggnadsvolymen uppgå till 250 m² BTA. Ingrepp vid anläggning av angöringsväg och teknisk försörjning ska minimeras.

Teckenförklaring

 Naturreservatsgräns

Skötsel

 Öppen mark, idag delvis igenvuxen

 Halvöppen mark, idag igenvuxen

 Ädellövlund

 Blandskog

 Hällmarkstallskog

Huvudskötselområden – skötselbiotoper

Öppen gräsmark

Mål

Helt öppen gräsmark med enstaka solitärer. Gränser mot sluten mark bör bland ha täta flerskiktade bryn med bärande buskarter som slån, rosor

Iståndsättande åtgärder

Återställning av igenvuxna områden med avverkning, röjning och ställvis stubbfräsning.

Löpande åtgärder

Årlig slåtter, företrädesvis med ängsslåtter utförd med skärande redskap och upptagning av gräset. Ringbarkning av inväxande asp i bryn.

Halvöppen gräsmark

Mål

Gräsmark med ädellövträd, framförallt ek och hassel

Iståndsättande åtgärder

Återställning av igenvuxna områden med avverkning, röjning och ställvis stubbfräsning.

Löpande åtgärder

Slåtter vartannat år, på sikt företrädesvis ängsslåtter utförd med skärande redskap och upptagning av gräset.

Ädellövlundar

Mål

Halvslutna eller slutna ädellövdominerade bestånd med så hög andel grova och gamla träd som möjligt.

Löpande åtgärder

Gallring och underröjning var 10:e år då framförallt gran och ungt trivallöv och lönn tas bort.. Branta partier lämnas utan åtgärd Eventuella hängande vindfällen dras ner, så långt möjligt utan sågning. Död ved lämnas så långt möjligt.

Blandskog

Mål

Skog med såväl barr- som lövträd med grova träd. Så stor förekomst som möjligt av grova träd, gamla träd och ädellövträd.

Löpande åtgärder

Gallring var ungefär var 5:e år. Frihuggning av ekar och gynnande av spärrgreniga ekar. Död ved bör lämnas så långt möjligt.

Hällmarkstallskog

Mål

Orörd naturskog

Löpande åtgärder

I princip inga utöver skräpplockning. Behovet av säkerhetsåtgärder är på denna typ av mark i det närmaste obefintligt. Eventuella hängande vindfällen dras ner, så långt möjligt utan sågning. All död ved lämnas.

Byggnader

Mål

Vidmakthållande av ursprungligt utseende.

Löpande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Vid underhåll och reparationer ska ursprungliga material och metoder användas.

Återställningsmark

Mål

Återgång till omgivande marks karaktär från att ha varit bebyggt eller vägmark.

Iståndsättande åtgärder

Så långt möjligt utan omfattande ingrepp i omgivningen återställning till omgivande marks ursprungliga nivå och borttagning av främmande material. Avjämning med enkel såbädd så långt möjligt av omgivande marks jordart, annars mager sand.

Eventuell insädd eller vegetationsetablering ska överensstämma med omgivningen, parkgräsfrö ska t.ex. undvikas. Naturlig igenväxning är normalt att föredra. Ensatak byggnadselement som grundstenar kan avsiktligt lämnas som historiska spår.

Löpande åtgärder

Under en övergångsperiod kan bekämpning av grova ruderväxter var motiverad annars samma löpande åtgärder som omkringliggande mark.

Gångvägar

Mål

Upplevelsemässigt ska gångvägarna ha ett ålderdomligt utseende. Funktionellt ska rimlig framkomligheten upprätthållas genom rimlig ytjämnhet och avvattnings etc.

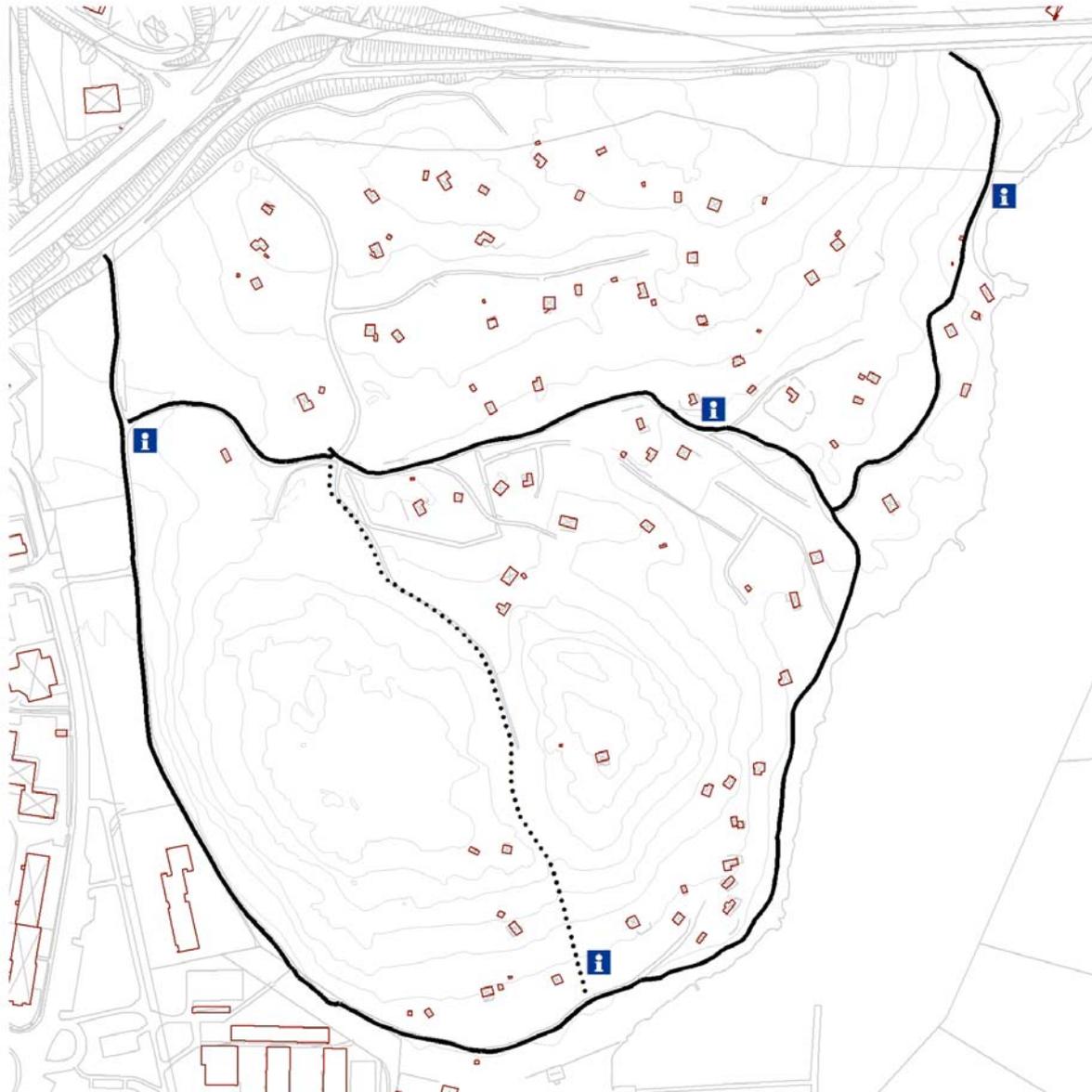
Iståndsättande åtgärder

Återställning av gångvägars och gångstigars historiska sträckning och utseende.

I övrigt de som förvaltaren bedömer nödvändiga. Ytskiktstypen ska vara bitumenfritt grus och återställning ska ske där annat material använts. Åtgärder får heller inte omfatta ingrepp i vegetation utanför hårdgjord yta.

Löpande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga. Åtgärder får inte omfatta ingrepp i vegetation utanför hårdgjord yta.

Teckenförklaring

- Gångvägar
- ..... Stig
- Informationsskyltar

Körväg

Mål

Vidmakthållande av funktionen körbarhet, framkomlighet, avvattning etc.

Istandsättande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga. Förändring av ytskiktstyp t.ex. från grus till asfalt får ej ske. Åtgärder får heller inte omfatta ingrepp i vegetation utanför hårdgjord yta.

Löpande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga. Åtgärder får inte omfatta ingrepp i vegetation utanför hårdgjord yta.

Informationsanordningar**Mål**

Informationsskyltar med kartinformation ska finnas i reservatets entréer och på ytterligare några platser. Utöver grundläggande data ska informationen ge exempel ges på intressanta målpunkter i reservatet, djupare kunskaper om värden nära den plats skylten finns samt gångvägnät och stigar.

Ev. utmärkning av spår görs tydlig och hållbar.

Istandsättande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga. Åtgärder som inte framgår av karta kräver tillstånd.

Löpande åtgärder

De som förvaltaren bedömer nödvändiga.

Uppföljning

Förvaltaren ska dokumentera utförda åtgärder med fotografering före respektive efter åtgärd samt notering om avsikt, tidpunkt och bedömd kostnad för åtgärden.

Före genomförande av mer omfattande åtgärder ska inventering av urval av indikatorarter inventeras för att möjliggöra uppföljningar av åtgärdernas effekt.